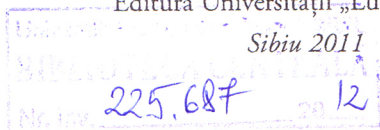

STUDIA OECUMENICA 4

Christoph Klein

Spovedania în Biserica Evanghelică Săsească
din Transilvania

Editura Universității „Lucian Blaga”

© Christoph Klein

CUPRINS

Cuvânt înainte la ediția în limba română	9
Abrevieri	11
Introducere: Stadiul cercetării privind spovedania în Biserica Evanghelică Săsească din Transilvania	13
I. Noul regulament al spovedaniei în perioada Reformei	33
1. <i>Spovedania la începutul Reformei</i>	33
2. <i>Curentul reformator din Brașov</i>	40
a. Johannes Honterus și scrierea sa <i>Prefețele la Augustin</i>	40
b. <i>Reformatio Ecclesiae Coronensis ac totius Barcensis Provinciae</i> a lui Honterus	44
c. Spovedania în lumina Scrisorii lui Bullinger	62
3. <i>Curentul reformator de la Sibiu</i>	70
a. Matthias Ramser	70
b. Spovedania în <i>Reformatio Ecclesiarum Saxonicarum în Transilvania</i>	76
II. Lupta pentru spovedania privată la sinoadele din secolul Reformei	91
1. <i>Predominanța spovedaniei private (1550–1572)</i>	92
a. Sinoadele din anul 1557	92
b. Sinoadele din perioada 1561–1565	99
2. <i>Recunoașterea oficială a spovedaniei generale</i>	108
a. <i>Formula pii consensus</i> din 1572	

b. Sinoadele din 1573–1578	115
c. Finalul și trecerea: Sinoadele din secolul XVII	122
III. Cercetare sistematică asupra spovedaniei în secolele XVII și XVIII	127
<i>1. Caracterul și structura spovedaniei în agendele autohtone</i>	127
a. Agende tipărite	127
1. Agenda Sacra din 1653 (H. 1653)	127
2. Agenda Sacra din 1748 (H. 1748)	130
b. Agende manuscrise	138
1. Agenda bistrițeană din anul 1676	138
2. Agenda din Mercheașa (1700–1720)	142
<i>2. Formele, rânduiala și esența spovedaniei, pe baza Rapoartelor Parohiale din 1764–1765</i>	145
a. Spovedania individuală	147
1. Denumire, localizare și rânduială	147
2. Unele probleme speciale	153
b. Spovedania generală	161
1. Localizarea și rânduiala spovedaniei generale	161
2. Particularități	163
c. Spovedania de împăcare	167
d. Mângâierea reciprocă a fraților	169
e. Spovedania publică	171
IV. Spovedania în secolele XIX și XX	173
<i>1. Declinul spovedaniei în secolul XIX</i>	173
a. „Eforturile de îndreptare” din perioada iluminismului	173
b. Spovedania în oglinda „Răspunsurilor” din 1818–1819	176
c. Spovedania privată în Sibiu, în jurul anului 1850	184

2. Situația actuală	191
a. Slujbele de împăcare	193
b. Slujba de spovedanie	194
c. Slujbele de pocăință	196
Rezultate	199
Anexă	203
Imagini din arhivă	255

fi separați de Honterus, în nici un caz nu „printr-o prăpastie”. Mai rămâne doar întrebarea dacă nu cumva Honterus ar fi vrut să se separe de ei. Aspirând la o Reformă elvețiană, să fi încercat însă în același timp să rămână în relații bune cu reformatorii germani, jucând deci un joc dublu? Sau să fi vrut ca, cu sprijinul reformatorilor germani, să impună în fond mai ușor convingerile sale elvețiene? Evoluția *spovedaniei* nu ne oferă nici un punct de sprijin în susținerea unei astfel de teze.

3. Curentul reformativ de la Sibiu

a. *Matthias Ramser*

Am văzut deja ce dezvoltare a cunoscut în Sibiu noul regulament al spovedaniei private. Matthias Ramser, prim-preot acolo între 1536–1546 era venit din Orăștie⁹⁰ (familia provine probabil din Rumes – de aici numele⁹¹) și – cum se poate concluziona analizând circumstanțele alegerii sale⁹² – era familiarizat cu ideile Reformei și devotat acestora. Când acesta a venit la Sibiu, ideile reformatoare aveau deja o bază solidă. Probabil că e adevărat faptul că – neținând cont de poziția sa luterană – era un bărbat reținut, precaut. Astfel, în 1540, când este întrebat dacă știa că predicatorul Johannes Lebel a împărțit împărățanie sub ambele forme (a pâinii și a vinului) răspunde negativ și caracterizează acest fapt drept un „sacrilegiu”⁹³. La fel ca Luther la început, nici el nu avea în vedere ruperea de Biserica Catolică, iar poziția sa înaltă în viața publică îl făcea să fie precaut.

⁹⁰ Sibiu, Kirchenbuch (Arhiva Bisericii Evanghelice din Sibiu).

⁹¹ K. K. Kein, *Honter*, p. 188.

⁹² G. Arz, *Matthias Ramser und die Reformation im Siebenbürger Sachsenland* (manuscris), fără indicație de loc și an.

⁹³ Mai amănunțit la K. K. Klein, *Honter*, p. 188.

Este cunoscut faptul că Ramser păstra contactele cu Braşovul. În 1543 a trecut în mod decisiv de partea prim-preotului de acolo, Jeremias Jekel. Acesta din urmă îl vizitează la 4 iunie 1543 pe Ramser, la Sibiu. Legat de această vizită, Ramser îi trimite lui Luther *Cartea Reformei* a lui Honterus împreună cu o scrisoare însoţitoare. Drept răspuns primeşte o apreciere pozitivă la *Cartea Reformei* din partea lui Luther⁹⁴, care se alătură lui Melanchthon şi Bugenhagen în scrisorile lor.⁹⁵ Ramser, în ziua de Crăciun, în anul 1544, îi scrie o a doua scrisoare lui Luther, din care reiese clar faptul că diferenţele s-au accentuat şi opiniile au ajuns să fie mai contradictorii. Această scrisoare, care cuprinde o tratare amănunţită a spovedaniei, este de altfel un document de mare însemnătate pentru chestiunea noastră.⁹⁶ Ea lămureşte întreaga situaţie de la Sibiu şi poziţia prim-preotului Matthias Ramser.

Scrisoarea relatează mai întâi despre evoluţia Reformei, care ar fi avut loc după modelul celei din Wittenberg. Se aminteşte apoi că au apărut erezii ca neghina în grâu, care zăpăcesc foarte mult Biserica. Prin acestea se reproşează faptul că, în vizitele canonice, se constată că nu s-au îndepărtat icoanele, nu s-a renunţat la ridicarea potirului şi la dezlegarea privată. După ce motivează de ce nu s-a renunţat la ridicarea potirului şi nu s-au înlăturat icoanele, Ramser continuă:

„Demum, quod omnium maximum est, conantur auferre ex ecclesiis Dei absolutionem privatam, quod eam Deus nullo loco scripturae mandaverit. Ergo deceret tolli et tantum generalis absolutio conservari. Quod nobis alienissimum

⁹⁴ Cf. p. 27 ş. urm.

⁹⁵ Alcătuită la K. K. Klein, *Honter*, p. 250.

⁹⁶ După E. Roth „considerată mai ales cel mai important document epistolar în lămurirea situaţiei din Transilvania” (*Reformation I*, p. 160).

I. Noul regulament al spovedaniei în perioada Reformei

et absurdissimum est. Nam sacramenta Christus, dominus noster, tradidit ecclesiae suae, omnibus et singulis applicanda, ut sonant verba: quorum remisistis etc. Quicumque baptisatus fuerit etc. Haec est institutio domini, haec est doctrina vestra, hoc sonant editi libri vestri: confessio, loci communes, omnes catechismi, etc. Quanquam autem et nos haec omnia bono et salvo iudicio possemus diiudicare, ut neutra in parte esset offensio, tamen quia commoverunt totam urbem Cibineum, et ipsum senatum, qui eorum fovet partem, et fere metuimus aliquam gravem tumultum: itaque obsecramus vehementissime pietatem vestram, ut, dum vos praeceptores agnoscimus, vestram ecclesiam ut veram ac catholicam imitamur, velit ad nos et ad senatum Cibineum dare literas vestras, quibus admoniti et eruditi discant non facile praebere aures et animum cuivis, quo etiam dignitas vocatorum ministrorum ecclesiarum permanere possit, et ut audiantur in talibus controversiis pro eorum vocatione...”⁹⁷

Scrisoarea se încheie cu asigurarea că tulburarea poate fi potolită dacă cei de la Wittenberg, rugați fiind, vor arăta atitudinea lor față de cele trei chestiuni, alături de salutările și urările lor. Din scrisoare reiese foarte evident faptul că problema principală o constituie dezlegarea privată. De aceea se și consideră primele două chestiuni ca fiind adiacente, iar ridicarea potirului și icoanele sunt păstrate încă, din motive exterioare. De aceea, capitolul citat mai sus începe cu o revoltă evidentă: ceea ce are de relatat acum Ramser ar fi „culmea culmilor” (omnium maximum). Se cere îndepărtarea spovedaniei private din bisericile lui Dumnezeu cu motivația că n-ar fi poruncită nicăieri în Biblie și că ar trebui păstrată doar spovedania

⁹⁷ Corp. Ref. V/552 ș.urm. Nr. 3095; E. Roth, *Reformation I*, p. 160.

generală. Această părere o găsește Ramser cu totul străină și absurdă (*alienissimum et absurdissimum*). În cele ce urmează este clar exprimată poziția sa față de spovedania privată: el îi conferă acesteia un caracter de taină. De aici rezultă în mod clar poziția lui luterană, însă – așa cum zice Roth – în așa fel, încât chiar și reformatorii de la Wittenberg „nu ajung la tenacitatea sa de fier în această chestiune. El nu vorbește despre utilitatea sau necesitatea ei de dragul celor slabi ci, ca orice reformativ, privește spre Scriptură și o găsește poruncită în ea prin cuvintele: „Celor ce le veți ierta păcatele, iertate vor fi lor”.⁹⁸ Ramser le spune celor din Wittenberg că spovedania privată este deci o *institutio domini* (instituție a Domnului) și prin aceasta *doctrina vestra* (învățătura voastră). În acest scop el face apel la *Confessio (Augustana)*, la *Loci communes* a lui Melanchthon și la toate catehismele.

Într-adevăr, se spune în art. 11 din *Confessio Augustana*:

„Despre spovedanie se învață să se primească în biserică *privatam absolutionem* și să nu se lepede de aceasta, chiar dacă nu este nevoie să se spună în spovedanie toate fărâdelegile și păcatele, căci aceasta nu se poate.”⁹⁹

Și în art. 12, „Despre pocăință”, se spune:

„Despre pocăință se învață că acei care au păcătuit după botez în orice vreme, dacă vin la pocăință vor dobândi iertarea de păcate și acestora să nu li se refuze dezlegarea de către biserică”.¹⁰⁰

⁹⁸ E. Roth, *Reformation I*, p. 164.

⁹⁹ „De confessione docent, quod absolutio privata in ecclesiis retinenda sit, quamquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis iuxta psalmum: Delicta quis intelligit? (*Mărt. de credință I*, p. 66).

¹⁰⁰ „De poenitentia docent, quod lapsis post baptismum contingere possit

În „Loci communes” din 1521 Melanchthon scrie:

„Absolutio privata sic necessaria est ut baptismus. Tametsi enim audias evangelium communiter universae ecclesiae praedicari, tamen tum demum certus es id ad te proprie pertinere, cum tu privatim ac proprie absolveris. ... Est enim dei, non hominum sententia, qua absolveris, modo absolutioni credas.”¹⁰¹

În *Micul Catehism* al lui Luther se învață despre iertarea pe care o dă duhovnicul, ca fiind iertarea lui Dumnezeu: „... să se primească dezlegarea sau iertarea de la duhovnic ca de la Dumnezeu însuși și să nu existe nicidecum îndoială, ci să se creadă cu tărie că prin aceasta sunt iertate păcatele în fața lui Dumnezeu în cer.”¹⁰² În scurta rânduială a spovedaniei pe care Luther o dă acolo ca model, e cuprinsă și problema duhovnicului: „Crezi de asemenea, că iertarea mea este și iertarea lui Dumnezeu?”¹⁰³ Dezlegarea se dă în numele lui Hristos: „...din porunca Domnului nostru Iisus Hristos îți iert păcatele, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.”¹⁰⁴ În *Marele Catehism*, Luther spune despre „spovedania tainică”: „Că de aceea a venit și rânduit, ca Hristos însuși să pună în gura creștinilor dezlegarea și a poruncit să ne dezlege de păcate”.¹⁰⁵

remissio peccatorum quocumque tempore, cum convertuntur, et quod ecclesia talibus ad poenitentiam redeuntibus debeat absolutionem impartiri.” (*Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, Göttingen 1955, Bd. I, p. 66).

¹⁰¹ Melanchthon, *Werke III/1*, p. 155.

¹⁰² *Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, Göttingen 1955, Bd. I, p. 517.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 519.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 728.

Iar mai jos spune că spovedania este „...o lucrare pe care o face Dumnezeu, Care, prin cuvântul pus în gura oamenilor, mă dezleagă de păcatele mele, ceea ce este lucrul cel mai ales și mai nobil, Care-i iubește și-i mângâie”.¹⁰⁶ Indignarea lui Ramser se explică și în lumina cuvintelor Catehismului Mare al lui Luther: „Să știe însă că nu-i considerăm creștini (pe aceia care disprețuiesc spovedania)”.¹⁰⁷

Să ne amintim că am stabilit că printre primele scrieri de la Sibiu dintre anii 1520–1530 era cunoscută și scrierea lui Luther *Von der babylonischen Gefangenschaft der Kirche*, lucrare în care Luther tratează amănunțit problema spovedaniei și o consideră în mod categoric o taină. Acum înțelegem pe deplin atitudinea prim-preotului Matthias Ramser. Am întrezărit și acolo posibilitatea ca atitudinea față de spovedanie din perioada 1520–1530 să fi fost decisivă ulterior pentru acest curent din Sibiu. Am putea așadar vorbi despre o anumită continuitate reformatoare în acest oraș.

Surprinzător este faptul că însuși senatul ține cu cei „ce intensifică conflictul”. Dacă ținem seama de ce s-a întâmplat la Brașov în aceeași perioadă și la scurt timp înainte de aceasta, atunci trebuie să fim de acord cu E. Roth, care crede că aici este vorba despre o extindere a procesului din Brașov spre Sibiu. E. Roth va avea dreptate și aici spunând că răspunsul lui Luther (nouă necunoscut) a dat frontului clerical elan și astfel laicii au fost potoliți. Se pune firește întrebarea dacă ar trebui să se facă referire aici și la Honterus, cel care era în fruntea laicilor și avea o orientare elvețiană, acesta fiind văzut în acea perioadă drept adversarul lui Ramser. Să urmărim mai întâi evoluția lucrurilor în lumina tratării problemei spovedaniei în Ref. Eccl.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 729.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 731.

Este un lucru puțin cunoscut faptul că dispariția aproape în întregime a practicii spovedaniei private din Biserica Evanghelică nu își are originea în scrierile lui Luther, ci într-o evoluție spirituală ce a avut loc în timpul pietismului și al iluminismului.

Cartea de față prezintă istoria spovedaniei în Biserica Evanghelică C. A. din Transilvania, arătând că aici spovedania s-a menținut până în secolul XIX și că dispare abia odată cu reforma liturgică, atunci când Agendele proprii au fost înlocuite cu Agende din Biserica Luterană din Germania.

Autorul, Prof. Dr. Dr. h.c. Christoph Klein, născut în 1937 în Sibiu, a fost episcop al Bisericii Evanghelice C.A. din România între anii 1990 și 2010. Între 1976 și 1990 a activat ca profesor de teologie sistematică la Institutul Teologic Protestant Sibiu, iar în prezent este profesor asociat al aceluiași institut, astăzi Departamentul de Teologie Protestantă.

